

Audit

FC Den Bosch

Auditteam Voetbal en Veiligheid

0-meting | juni 2011

Audit

FC Den Bosch

Auditteam Voetbal en Veiligheid

0-meting | juni 2011

In opdracht van

Het Auditteam Voetbal en Veiligheid

Met dank aan

FC Den Bosch

Gemeente 's-Hertogenbosch

Regiopolitie Brabant-Noord

Illustraties en vormgeving

Marcel Grotens

Onderzoeksteam en rapportage

Edward van der Torre

Jan Bos

Ayhan Akgul

Peter Schenk

Sebastiaan Barlagen

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Club en supporters	7
3. Infrastructuur	13
4. Voetbalveiligheid: samenwerking en inzet	17
5. Hoofdconclusies en aanbevelingen	23
Bijlage: Verantwoording Audit (22)	25

1. Inleiding

Van Auditteam Voetbalvandalisme naar Auditteam Voetbal en Veiligheid

In 2003 stelde het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het landelijk Auditteam Voetbalvandalisme in, dat op grond van artikel 2a van het Instellingsbesluit van 13 augustus 2003 (en gewijzigd op 15 december 2006) de volgende taakstelling kreeg:

- Bij ingrijpende incidenten van voetbalvandalisme in Nederland een kortlopend feitenonderzoek te doen;
- Onderzoek te verrichten naar het voorkómen van incidenten.

Daarnaast was het op grond van art. 3 in het (gewijzigd) Instellingsbesluit mogelijk om onderzoek te verrichten op verzoek van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), of op verzoek van de burgemeester van de betreffende regio, waar zich ingrijpende incidenten voordeden (in overleg met BZK). Ook kon het Auditteam op eigen initiatief besluiten tot het verrichten van onderzoek (eveneens in overleg met BZK).

Het onderzoek richtte zich op de lokale 'voetbalvierhoek', bestaande uit gemeente, politie, Openbaar Ministerie (OM) en de Betaald voetbalorganisatie (BVO). Het Auditteam Voetbalvandalisme deed vijf jaar lang actief onderzoek en sloot in 2008 af met een eindrapport. Sinds eind april 2009 is het voorzitterschap van het Auditteam Voetbalvandalisme overgenomen door Annemarie Jorritsma en is de naam van het Auditteam gewijzigd in het Auditteam Voetbal en Veiligheid. De overige leden van het Auditteam zijn: Gerard Beelen, Henk Wooldrik, Gerrie Ruijs, Mirjam Salet en Peter van Zunderd. De Interdisciplinaire stuurgroep voetbalvandalisme en voetbalgeweld heeft in 2008 de taken van het Auditteam geherformuleerd.

De hoofddoelstelling van het nieuwe Auditteam is om voor de komende twee jaar op grond van audits concreet advies en aanbevelingen te geven aan de lokale voetbalvierhoek over de aanpak van voetbalvandalisme en voetbalgeweld. Samen met de betrokken partijen wordt de (tussen)balans opgemaakt. Hierbij ligt de focus op de voortgang van de landelijke beleidsprioriteiten op lokaal niveau. Ook zal in kaart worden gebracht hoe de veiligheidsorganisatie en de fysieke infrastructuur zijn afgestemd op het profiel van de supporters en op het risiconiveau van de wedstrijden. Net als in het verleden zullen grootschalige incidenten rondom het voetbal – op eigen initiatief of indien daartoe wordt verzocht – ook in onderzoek worden genomen. De onderzoeken en audits worden uitgevoerd door een onderzoeksteam, bestaande uit onderzoekers en praktijkdeskundigen.

Werkwijze bij een audit

Door het onderzoeksteam wordt tweemaal een wedstrijdbezoek afgelegd, waarbij geobserveerd wordt aan de hand van een observatielijst. De wedstrijden worden zowel vanuit de 'clublijn' als vanuit de 'politielijn' bekeken. Daarnaast vinden per organisatie (groeps)interviews plaats met vertegenwoordigers van partijen uit de lokale vierhoek. Tot slot worden relevante documenten, zoals het veiligheidsconvenant, draaiboeken en uitdraaien van het VVS bestudeerd c.q. geanalyseerd. Het geheel mondt uit in een openbare rapportage.

Uitgangspunten omtrent veiligheid

Veiligheid is een essentiële factor voor het bestuur van een voetbalclub: sfeer en veiligheid zijn basisvoorwaarden. Sfeer en veiligheid helpen bij het aantrekken van supporters en sponsors. Zodra de veiligheid op een acceptabel niveau is gebracht, kunnen redelijke wensen van (fanatieke) supporters worden ingewilligd. De veiligheid bij voetbalwedstrijden wordt in onderlinge samenhang bepaald door supporters (aard en aantal), de veiligheidsorganisatie, de fysieke infrastructuur en veiligheidsmaatregelen. Voetbalveiligheid vergt dan ook samenspel in de vierhoek van gemeente, politie, OM en BVO.

Voor zover mogelijk worden ook (vertegenwoordigers van) de supporters in de afstemming met de BVO betrokken, doch zij bepalen niet (mede) het beleid.

2. Club en supporters

- 2.1 FC Den Bosch is een typische Brabantse volksclub. Het stadion (De Vliert) ligt in een volkswijk. Dit klinkt door in de aard van de aanhang. Enkele decennia geleden was FC Den Bosch jarenlang een stabiele eredivisionist. Rond de millenniumwisseling hoorde de club tot de staart van de eredivisie of de top van de eerste divisie. Anno 2011 is FC Den Bosch, optimistisch geformuleerd, een subtopper in de eerste divisie. Het is één van de vele betaald voetbalclubs in Brabant. Dat stelt grenzen aan het vermogen om jonge talenten, supporters en sponsors aan te trekken. Tijdens ons veldwerk kampt de club met financiële problemen, hetgeen onder meer blijkt uit ondersteunende acties van supporters. Het verklaart ook enkele tekortkomingen in de veiligheidsorganisatie (zie paragraaf 4) en in de infrastructuur (zie paragraaf 3).

FC Den Bosch is een volksclub met een fanatieke aanhang. Dat komt tot uitdrukking in een fors aantal uitsupporters voor de eerste divisie: gemiddeld zo'n 150 per wedstrijd. Het blijkt ook uit de betekenis die het hooliganisme had en heeft. Wat voetbalgeweld betreft telt FC Den Bosch mee. Dat komt tot uitdrukking in spanningen en soms in ongeregelde heden, alsook in het aantal stadionverboden van FC Den Bosch-supporters.

FC Den Bosch kent enkele clubiconen die nog altijd aan de club zijn verbonden en die goed zijn voor het relatiebeheer van de club met geldschieters of lokaal bestuur, maar evengoed met de (meest) fanatieke aanhang. Met name Fred van der Hoorn en Jan van Grinsven kunnen rekenen op veel krediet bij de aanhang. Dit geldt in wat mindere mate evengoed voor Arnold Scholten.

- 2.2 De hedendaagse veiligheidssituatie bij FC Den Bosch kent twee gezichten. Aan de ene kant zijn er minder ongeregelde heden dan enkele seizoenen geleden. De laatste rellen met een forse nasleep, inclusief betrokkenheid van bestuur en justitie (plus een kleine serie stadionverboden), dateren van 28 november 2008 bij de uitwedstrijd van FC Den Bosch tegen FC Oss. Aan de andere kant is er nog steeds een stevige reeks incidenten of spanningen (zie 2.3 en de opsomming onder 2.8). Die zijn echter wat minder frequent en minder ingrijpend. Bovendien is de veiligheidsorganisatie van FC Den Bosch kwetsbaar. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de geringe aanstelling van de veiligheidscoordinator (12 uur per week) en in zijn onvrijwillige vertrek in april 2011.

Er is een toename van het gemiddeld aantal toeschouwers. Dit wordt door respondenten toegeschreven aan een verbetering van het spel van het eerste elftal, waardoor er in elk geval uitzicht blijft (gedurende een groot deel van de competitie) op de achtste plaats op de ranglijst en daarmee op deelname aan de play-offs. Dit resulteert wel in spanningen indien de play-offs net niet worden gehaald.

- 2.3 Er bestaat een redelijk tot goed zicht op de groepen hooligans van FC Den Bosch. Dit heeft in essentie twee redenen. In de eerste plaats roeren de fanatieke supporters en hooligans van FC Den Bosch zich zeer regelmatig, waardoor ze bijna vanzelf in beeld komen. Een voetbalseizoen kent genoeg wedstrijden die goed verlopen. Sterker dat aantal wedstrijden is toegenomen, maar in zekere zin is elk seizoen een aaneenschakeling van incidenten of potentiële incidenten (zie 2.8). Er kan met recht worden gesproken van structureel incidentalisme.

In de tweede plaats zit de voltijds voetbalcoördinator van de politie er al jarenlang 'boven op' en 'midden in' en met hem de zogenoemde voetbalunit. Er zijn altijd wel stadionverboden die aflopen, recente informatie over mogelijke rellen of nieuwe aanwas waar de politie(specialist) zich op richt.

In de derde plaats is de (inmiddels opgestapte) veiligheidscoördinator van FC Den Bosch goed bekend met de (probleem)supporters. Hij werkte na de millenniumwisseling al jarenlang voor FC Den Bosch. Hij is, na een periode voor PSV te hebben gewerkt, ongeveer een jaar geleden teruggekeerd bij FC Den Bosch. Deze VC kent zijn pappenheimers.

- 2.4 In oktober 2010 telt de aanhang van FC Den Bosch in totaal 45 stadionverboden. Het betreft 33 landelijke en 12 lokale verboden. Veel verboden zijn opgelegd na enkele ongeregelde heden bij wedstrijden tegen Cambuur Leeuwarden, ADO Den Haag, Go Ahead Eagles en FC Oss.

- 2.5 FC Den Bosch kent een harde kern van ruim 50 personen. De oudsten zijn dertiger en de jongsten zijn rond de 18 jaar. Er is een categorie jongeren die "aan de deur klopt". Het betreft onder meer Marokkaanse jongeren. Deze hooligans hanteren codes die gangbaar zijn bij de meest notoire hooligans in het land (steun je maten bij geweld), bewaken hun eigen territorium tegenover hooligans én veiligheidsorganisatie, blazen bestaande vetes met andere clubs steeds weer nieuw leven in, beschikken over hooligancontacten in het land en beheersen allerhande hooligantactieken. Er bestaan vetes met onder meer FC Oss (inmiddels gedegradeerd uit de Jupiler League), Cambuur Leeuwarden, Go Ahead Eagles, MVV en Fortuna Sittard. Maar ook tegen clubs met een nette aanhang kan het uit de hand lopen: verbaal bij een ongelukkig spelverloop of bij betwiste beslissingen, maar soms evengoed geweldgebruik tegen (groepjes) supporters van bijvoorbeeld Telstar of Sparta Rotterdam. Soms worden scheidsrechters of spelers van de tegenpartij belaagd door (een groepje) boze supporters van FC Den Bosch.

Het hooliganisme is vermengd met reguliere overlast in de (belendende) Bossche wijken en met (ook zware) criminaliteit.¹ Veel leden van de harde kern beschikken over voetbalantecedenten en andere antecedenten, onder meer vanwege geweldsmisdrijven of verkeersdelicten. Een categorie heeft antecedenten voor drugshandel of hennepcultuur. Onder de harde kern bevinden zich 'kleine', maar ook zware (georganiseerde) criminelen. Of personen die hiermee in verband worden gebracht.

---

¹ Zie over deze verwevenheid Otten e.a., 2001.

Er bestaan nauwe banden tussen de harde kern en enkele horeca-inrichtingen. In het verleden ging het om 't Huukske, maar die kroeg is inmiddels gesloten. Vandaag de dag is 't Zonneke de meest populaire kroeg: bij de harde kern, maar ook onder andere fanatieke supporters. Ook in de Rivierabar en Bachus komen fanatieke aanhangers van FC Den Bosch.

2.6 Op wedstrijddagen is het Bossche hooliganisme vermengd met de genoemde kroegen. Het reguliere uitgaanscentrum van 's –Hertogenbosch staat echter op afstand van het voetbalgeweld. De voetbalscene is gelokaliseerd rondom de Vliert, in het bijzonder in de Graafsewijk. Het stadion ligt gevoelsmatig op forse afstand van het stadscentrum. Er wordt door de fanatieke aanhang (inclusief de harde kern) heel veel alcohol gedronken. Er is frequent in het Voetbal Volg Systeem geregistreerd dat bierconsumptie en dronkenschap een rol spelen bij geweldgebruik. Er wordt ook drugs verhandeld en gebruikt, al dienen we een slag om de arm te houden op welke schaal dit gebeurt.

2.7 Het Bossche voetbalgeweld komt vaak uit de hoek van gekende leden van de harde kern, maar niet altijd en niet alleen. In de eerste plaats is er een grote categorie ("asociale") fanatieke supporters. Die supporters maken zich schuldig aan verbaal geweld, maar kunnen om meerdere redenen betrokken raken bij voetbalgeweld. Ze kunnen in de greep raken van woede over spelverloop of arbitrale beslissingen of op sleeptouw worden genomen bij een confrontatie. Vanwege lage geweldsdrempels en geweldsantecedenten zetten dit soort supporters bij spanningen en agressie om hen heen snel de stap naar geweldgebruik.

In de tweede plaats is er om de paar jaar een nieuwe jonge groep supporters die aansluiting zoekt en vindt bij het Bossche hooliganisme. De voetbalcoördinatoren van de politie en van FC Den Bosch zijn permanent alert op dit soort ontwikkelingen. Deze jongeren wachtten in 2010 bijvoorbeeld enkele keren bij het treinstation Oost supporters van de bezoekende club op.

2.8 Het structurele karakter van spanningen of voetbalgeweld door de problematische supporters van FC Den Bosch blijkt onder meer uit de onderstaande, aan het Voetbal Volg Systeem ontleende, bloemlezing:

- *FC Den Bosch - Helmond Sport (14 november 2008)*: Na een late gelijkmaker van Helmond Sport gooien FC Den Bosch-supporters voorwerpen op het veld. Bij aanhouding van een supporter wordt veel geweld gebruikt tegen politie. Er wordt ternauwernood voorkomen dat FC Den Bosch-supporters die van Helmond Sport aanvallen. Daarbij gebruiken deze supporters geweld tegen stewards, beveiligers en politie.
- *FC Oss – FC Den Bosch (28 november 2008)*: Sinds lange tijd wordt deze beladen streekderby weer op vrijdagavond gespeeld. Het was meteen de laatste keer voor lange tijd vanwege ongeregelde heden en vanwege degradatie van FC Oss naar het amateurvoetbal². Alle probleemsupporters van FC Den Bosch komen op deze uitwedstrijd af. Na afloop van de wedstrijd weigeren supporters van FC Den Bosch plaats te nemen in de bussen.

---

² FC Oss staat bovenaan in de zogenoemde topklasse en keert waarschijnlijk terug in de eerste divisie.

- Ze gaan naar de achterzijde van het supporterscafé en proberen zo uit te breken richting de aanhang van FC Oss. De Mobiele Eenheden worden ingezet om dit te voorkomen. Supporters van beide clubs gooien met stenen.
- *FC Den Bosch – FC Zwolle (5 december 2008)*: Na afloop trekken 25 jonge supporters boos naar het hoofgebouw op. Politie, stewards en beveiligers weten te voorkomen dat ze dit gebouw betreden.
- *MVV - FC Den Bosch (6 februari 2009)*: Supporters die met personenauto's naar Maastricht reizen gebruiken veel alcohol. Ook bij het uitstappen drinken ze nog flessen bier. Na afloop trekt deze groep, met glazen bierflessen in hun hand, op richting agenten die bij een poort staan opgesteld. Om geweld tegen de politie te voorkomen wordt gevorderd dat deze supporters zich dienen te verwijderen. Een aantal supporters geeft hieraan geen gehoor en neemt, met het glaswerk in de hand, een dreigende houding aan. De politie gebruikt geweld (onder meer diensthond en lange wapenstok) en de supporters rennen terug naar hun auto's. Vanaf de parkeerplaats gooien ze stenen naar de politie. Er worden geen agenten of voertuigen geraakt door deze stenen.
- *Fortuna Sittard – FC Den Bosch (19 februari 2009)*: Na de wedstrijd is er op een industrieterrein een gewelddadige confrontatie tussen circa twintig supporters van Fortuna en ongeveer evenveel van FC Den Bosch.
- *FC Den Bosch – HFC Haarlem (27 februari 2009)*: Jonge supporters van FC Den Bosch plegen vernielingen aan drie auto's in de Seringenstraat.
- *FC Den Bosch – Go Ahead Eagles (13 maart 2009)*: Na de wedstrijd trekken ongeveer dertig supporters van FC Den Bosch naar de belendende ijs-hal waar een ijshockeywedstrijd wordt gespeeld. Ze zouden daar, volgens afspraak, de confrontatie zoeken met aanhangers van ADO Den Haag. De politie voorkomt dat de FC Den Bosch-aanhangers naar de ijs-hal gaan.
- *FC Den Bosch – Cambuur Leeuwarden (3 april 2009)*: Voor de wedstrijd is er een korte confrontatie tussen supporters van deze twee clubs. Als het 0-2 staat, probeert een groep aanhangers van FC Den Bosch uit te breken naar het uitvak. Via de onderdoorgang van de tribune slopen ze in *no time* het hekwerk dat het stadion scheidt van amateurclub BVV. Deze uitbraak is hoogstwaarschijnlijk voorbereid. Via het BVV-terrein proberen ze bij de buissluiting te komen. De politie voorkomt dit, onder meer met hondengeleiders. De Mobiele Eenheden voorkomen dat nog meer supporters de tribune of het stadion verlaten. Na de wedstrijd gaat de aanhang van FC Den Bosch de confrontatie aan met de politie. Het geweldgebruik is hevig.
- *FC Volendam – FC Den Bosch (7 augustus 2009)*: De aanhang van FC Den Bosch reist met eigen vervoer naar Volendam en trekt in de uren voor de wedstrijd massaal naar De Dijk en omgeving: het uitgaansgebied in Volendam. De alcoholconsumptie is fors en resulteert in "onbeheersbaar gedrag". De politie observeert en corrigeert continu. Een poging om een supporter van FC Den Bosch aan te houden vanwege cocaïnegebruik mislukt omdat deze collectief wordt beschermd door hooligans. Na afloop van de wedstrijd wordt geprobeerd om de supporters van FC Den Bosch meteen plaats te laten nemen in bussen en auto's. Dit mislukt. Een groep trekt (weer) het centrum van Volendam in. Twee supporters van FC Den Bosch worden aangehouden vanwege mishandeling van een Volendammer. Een speler van FC Den Bosch gebruikt geweld.

- *FC Omniworld – FC Den Bosch (4 september 2009)*: Sterke hekken en stewards weten steken een stokje voor een poging van supporters van FC Den Bosch om uit te breken en de confrontatie te zoeken met supporters van de tegenpartij.
- *Helmond Sport – FC Den Bosch (27 november 2009)*: Stewards en Mobiele Eenheden weten te voorkomen dat supporters van FC Den Bosch, die op zoek zijn naar de confrontatie met de aanhang van Helmond Sport, uitbreken. Er worden die dag vijf personen aangehouden die in het bezit zijn van zogenoemde spelerskaarten: kaarten die de club versteekt aan spelers en die door de spelers worden gegeven aan vrienden. Deze vrienden van de spelers van FC Den Bosch weten zich dus niet te gedragen.
- *FC Den Bosch – Telstar (4 december 2009)*: Na de wedstrijd worden vier jonge supporters van Telstar mishandeld door FC Den Bosch-supporters.
- *Fortuna Sittard - FC Den Bosch (11 december 2009)*: Na de wedstrijd blijven tien personenauto's met supporters van FC Den Bosch hangen rond het stadion. Ongeveer veertig supporters zoeken de confrontatie met aanhangers van Fortuna Sittard. De politie treedt op en drijft de aanhang van FC Den Bosch terug naar hun auto's.
- *Fortuna Sittard – FC Den Bosch (20 augustus 2010)*: Als supporters van FC Den Bosch terug naar huis rijden, worden in de buurt van het stadion van Fortuna Sittard hun auto's bekogeld met stenen. De supporters van FC Den Bosch stoppen, stappen uit hun auto's, blokkeren zo een kruising en gebruiken geweld tegen supporters van Fortuna.
- *FC Den Bosch – RKC Waalwijk (30 augustus 2010)*: Bij de hoofdingang wordt een beveiliging bedreigd door een supporter van FC Den Bosch.
- *FC Eindhoven – FC Den Bosch (15 oktober 2010)*: Bij deze wedstrijd lijken aanhangers van PSV en FC Den Bosch de confrontatie met elkaar te zoeken. De politie is alert en alles lijkt zonder geweld af te lopen. Kort na de debriefing, om 23.05 uur, breekt er bij een McDonalds (op zeven kilometer afstand van het stadion van FC Eindhoven) een vechtpartij uit waarbij twintig personen zijn betrokken, waaronder supporters van FC Den Bosch.

2.9 Er is al met al een hele reeks met incidenten, los van de verbetering die zich in de afgelopen seizoenen heeft afgetekend. FC Den Bosch kampt echter niet alleen met het probleem van (mogelijke) geweldsincidenten, maar ook met een sfeerprobleem. De volkse stemming op de Oost-tribune drukt een stempel op de entourage in het stadion, die bepaald geen gunstig effect heeft op de mogelijkheden om (Bossche) sponsors aan de club te verbinden. Dit heeft ook een ongunstig effect op de sfeer in de businessruimte. Die ruimte is klein, het is er vol en ook daar heerst een wat volkse stemming. Dat is wat ons betreft geen enkel probleem, maar het is wel de vraag hoe grote bedrijven in en rondom 's-Hertogenbosch dit beoordelen. Respondenten beamen dat dit een probleem is en spreken de wens uit om de businessruimte uit te breiden, zodat er meer ruimte ontstaat en verschillende sponsors een gepaste 'eigen' plaats kunnen krijgen. Het is wel de vraag of dit soort aanpassingen gefinancierd kunnen worden.

- 2.10 Dit structureel incidentalisme is een stevige belasting voor de bescheiden veiligheidsorganisatie. Het stelt ook hoge eisen aan de infrastructuur. Dit laatste beweegt het stadsbestuur er in de jaren negentig toe om aan te sturen op infrastructurale verbeteringen. Er zijn ook daadwerkelijk verbeteringen doorgevoerd, maar er zijn restproblemen en er worden nieuwe knelpunten zichtbaar. Dat is het thema van de volgende paragraaf.

3. Infrastructuur

- 3.1 Bestuurders van club en gemeente hebben de infrastructuur van stadion De Vliert aan het eind van de jaren negentig op de agenda gezet en gehouden. De politie-inzet was hoog en desondanks deden zich geregeld ongeregelde heden voor. Tegelijkertijd wilde de club destijds een betere stadioninfrastructuur die was berekend op deelname aan de eredivisie. FC Den Bosch speelde in die tijd geregeld eredivisie of hoopte dat (weer) te gaan spelen.

Dit heeft in die periode geleid tot de volledige vernieuwing van drie van de vier tribunes, alsook tot een aantal andere ingrepen in de stadioninfrastructuur. De drie tribunes zijn gerenoveerd. De aan- en afvoerroute voor uitsupporters zijn verbeterd, de parkeermogelijkheden zijn uitgebreid, de verlichting is verbeterd en er is voor drie tribunes een gracht aan gelegd. Er wordt dan een nieuw camerasysteem in gebruik genomen.

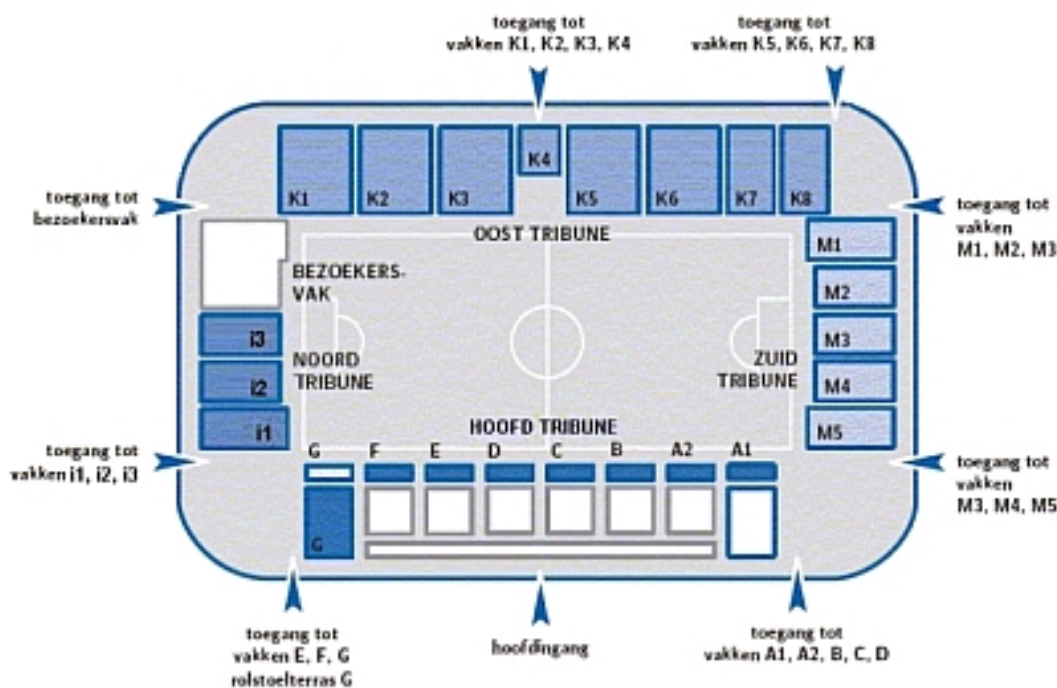
- 3.2 Stadion De Vliert is ooit opgeleverd in 1951. Het is in etappes gerenoveerd vanaf ongeveer 1997. De capaciteit is op papier 8.500, maar de facto 8.000 omdat er een vak naast het uitvak leeg wordt gehouden als zogeheten 'buffer-vak'. De club telt in het seizoen 2010-2011 ongeveer 1.500 seizoenkaarthouders.

Er bestaat een groot verschil tussen aan de ene kant de drie gerenoveerde zijden van het stadion en aan de andere kant de sterk verouderde Oosttribune. De hoofdtribune (Westzijde) heeft onder meer sponsorzalen en een fanshop. De twee kopse kanten zijn ongeveer acht jaar geleden vernieuwd. Er zijn kantoorruimtes onder gebouwd.

De drie gerenoveerde tribunes zijn onderverdeeld in vier sectoren: de Zuidtribune, de hoofdtribune en de in tweeën gesplitste Noordtribune. Het uitvak (netto capaciteit 550) ligt aan de Oostkant van de Noordtribune, met aan de Westkant daarvan nog drie vakken.

- 3.3 Er zijn vanaf 1997 in enkele jaren tijd in en rondom het uitvak infrastructurele verbeteringen doorgevoerd. Zo is het belangrijk geweest dat het uitvak is verplaatst: van de Oosttribune (waar de harde kern van FC Den Bosch zit) naar de Oostkant van de Noordtribune. Het oude uitvak op de Oosttribune wordt niet gebruikt en fungeert dus als buffervak. Zo nodig wordt ook het belendende vak op de Noordtribune niet benut, waardoor er dan dus twee buffervakken zijn. Op de Noordtribune is het uitvak middels hekwerk afgescheiden van de rest van deze tribune. De toegang tot het uitvak is modern. De uitsupporters worden aan- en afgevoerd over een verbeterde route, die zo nodig valt af te sluiten. Vlakbij het uitvak zijn voldoende parkeerplaatsen voor de bussen van de (maximaal 550) uitsupporters. Supporters kunnen geen rondjes lopen om het stadion. Er liggen sportvelden (van voetbalclub BVV) achter de Oosttribune en er is (zo) een scheiding aangebracht tussen de busluis en de ingang van de Oosttribune. Door deze verbeteringen is minder veiligheidspersoneel en politie nodig om de aankomst en het vertrek van de uitsupporters in banen te leiden.

Figuur 3.1: Plattegrond van het stadion van FC Den Bosch

- 3.4 De parkeercapaciteit van 600 plaatsen bij het stadion is goed. Er kan desgewenst gebruik worden gemaakt van een naast het stadion gelegen transferium. Deze capaciteit is doorgaans afdoende, te meer omdat veel lokale fans te voet naar het stadion komen vanuit Bossche stadswijken, soms nadat daar ergens de auto is geparkeerd. Bijvoorbeeld bij een van de voetbalgezinde kroegen in de Graafsewijk. De Vliert is redelijk te bereiken met het Openbaar Vervoer (het treinstation ligt op loopafstand en de bus stopt voor het hoofdgebouw), maar daar wordt mondjesmaat gebruik van gemaakt.
- 3.5 Stadion De Vliert kent een belangrijk infrastructureel (rest)probleem, namelijk de sterk verouderde Oosttribune en de directe omgeving daarvan. Dit is de zijde waar de meest fanatieke supporters zitten, inclusief hooligans. Het is bijzonder dat deze categorie supporters dus, net als bij ADO Den Haag, als het ware een hele lange zijde tot hun beschikking hebben. De Oosttribune kent nauwelijks een onderverdeling in vakken. Er is dus vrij verkeer mogelijk. De tribune kent een smalle ingang. Er wordt gewerkt met zelfscantourniquets, met aansluitend fouillering.

Er is achter de Oosttribune een soort bufferzone gecreëerd. In die zone is een snackcorner gevestigd en een supportershome. Bij de ingang van het supportershome staan beveiligers. Er is cameratoezicht op de ingang van het home.

De afscheiding met het veld bestaat uit ouderwetse hekwerken met daar bovenop prikkeldraad. De kwaliteit van de stoeltjes en trappen is slecht.

Het grootste probleem op de Oosttribune is dat de fanatieke aanhang de infrastructuur benut om haar eigen territorium te creëren, inclusief eigen gedragscodes. Die gedragscodes stellen interventies op hun territorium bepaald niet op prijs. Dit geldt niet alleen voor de Oosttribune zelf, maar ook voor het daar achter gelegen supportershome. Het home is een verzamelplaats voor de fanatieke aanhang en ligt pal naast de toegang tot de Oosttribune. Het is een oude houten keet. Medewerkers van de club hebben de supporters meerdere keren beloofd dat ze een nieuw home zouden krijgen. De VC van de club heeft gewaarschuwd dat er alleen nog verwachtingen gewekt moeten worden als die snel waargemaakt worden. Hij proeft veel onderhuidse spanning over hele of halve beloftes die vooralsnog niet zijn ingelost.

Er geldt een speciaal handhavingsregime voor de Oosttribune. Het is daar voor stewards of particuliere beveiligers namelijk riskant om in te grijpen door de combinatie van infrastructuur en de aard van de fanatieke supporters. De veiligheidscoördinator weet wel heel precies wie zich op deze tribune bevinden en zoekt zo nodig per gsm contact met de sleutelfiguren onder de supporters. Als dit niet kan of niet volstaat, wordt in de regel gewacht met ingrijpen totdat de regelvertreder het stadion verlaat. Het is niet de bedoeling dat de Mobiele Eenheden optreden in het stadion, al zijn er *worst case* scenario's denkbaar waar dit toch nodig kan zijn.

- 3.6 De veiligheidsorganisatie speelt onder meer in op de situatie op de Oosttribune door de controle aan de poort aan te scherpen (videobeelden, zelfscantouriquets en fouillering na de zelfscan) en door pasfotoregistratie. Die registratie vond het zogenoemde veiligheidsoverleg nodig, omdat er op de Oosttribune zelden wordt opgetreden tegen regelvertreding. Om onder deze omstandigheden na de wedstrijd – meteen na het verlaten of op een later moment - toch op te kunnen treden, wordt cameratoezicht gehouden en is een pasfotobestand aangelegd van seizoenskaarthouders.
- 3.7 Het camerasysteem is bijna tien jaar oud. Er zijn digitale camera's met zoom-optie. De kwaliteit van de beelden was op zich goed, maar er doet zich op dit moment een probleem voor bij het cameratoezicht op de verouderde Oosttribune. Het camerasysteem en de verouderde bekabeling 'matchen' niet, waardoor het systeem niet goed en betrouwbaar werkt. Volgens planning wordt de Oosttribune volgend jaar gesloopt en wordt een nieuwe tribune gebouwd, waarbij ook het camerasysteem wordt hersteld. Herstel van de kabels vindt de club nu te kostbaar, met in achtneming van de voorgenomen nieuwbouw. De huidige gang van zaken is strijdig met het convenant, waarin is opgenomen dat het cameratoezicht goed behoort te werken. In 2009 heeft FC Den Bosch meerdere keren toegezegd het cameraprobleem te verhelpen, maar dat is dus niet gelukt. Dit heeft ertoe geleid dat bestuur en politie in het zogenoemde winterstopgesprek - het strategische vierhoeksoverleg in de winterstop – orde op zaken stellen.

Er wordt simpelweg geëist dat FC Den Bosch het camerasysteem herstelt. De burgemeester van 's-Hertogenbosch bevestigt dit in een brief d.d. 4 februari 2011: "FC Den Bosch zorgt ervoor dat het camerasysteem binnen twee weken na dit overleg [dat plaats had op 25 januari 2011, auditteam] aan de gestelde eisen voldoet. Na controle door de politie zal de veiligheidsverklaring worden opgesteld".

- 3.8 Bij de toegangscontrole wordt gebruikgemaakt van zelfscantourniquets. Het komt voor dat die tourniquets weigeren. Er wordt dan handmatig gescand.
- 3.9 De dominantie van probleemsupporters op een lange zijde speelt FC Den Bosch parten. Deze supporters zetten letterlijk de toon. Dat is een rem op mogelijkheden om familievakken te exploiteren of om het Bossche bedrijfsleven aan de club te verbinden. Het is bepaald geen stimulans voor sponsors om in de club te investeren. Zo bezien zijn de probleemsupporters een grote kostenpost voor de club.
- 3.10 FC Den Bosch heeft infrastructurele wensen. Het zijn verstandige voornemens, maar het zijn tegelijkertijd grote wensen voor een bescheiden club. Het is de bedoeling om de Oosttribune te renoveren en daaronder ruimtes te maken voor supporters en mogelijk ook kantooruimte. Tegelijkertijd zou de harde kern worden verplaatst naar een korte kant van het stadion: de Zuidtribune, dus op grote afstand van het uitvak. Het zou een testcase zijn of deze verplaatsing zou slagen, want de harde kern beschouwt de Oosttribune als "hun" tribune. Het is ook de bedoeling om de businessruimte uit te breiden om zo belangrijke sponsors een meer gepaste plaats en entourage te kunnen bieden.

4. Voetbalveiligheid: samenwerking en inzet

- 4.1 Er is twee keer per jaar zogenoemd vierhoeksoverleg tussen bestuur (burgemeester en de ambtenaar met voetbal in portefeuille), Openbaar Ministerie, politie en FC Den Bosch: tijdens de voorbereidingen en in de winterstop. Het meest recente zogenoemde winterstopoverleg had plaats op 25 januari 2011.
- 4.2 Het valt op dat de veiligheidscoördinator van FC Den Bosch niet aanwezig was bij het vierhoeksoverleg op 25 januari 2011. Hij had er graag bij willen zijn, maar de manager algemene zaken van FC Den Bosch (met veiligheid in portefeuille) stemde daar niet mee in. Dit is illustratief voor de slechte werkverhouding tussen deze twee clubmedewerkers. De veiligheidscoördinator vindt dat hij niet goed kon functioneren, omdat de manager algemene zaken te vaak informatie afschermdde of zaken achter zijn rug om regelde. De burgemeester stuurt naar aanleiding van het overleg d.d. 25 januari 2011 een brief naar FC Den Bosch, waarin wordt benadrukt dat de veiligheidscoördinator van de club dient te worden gepositioneerd om zijn taak goed te kunnen vervullen: "Geconcludeerd wordt dat de veiligheidscoördinator steeds over alle informatie moet beschikken die noodzakelijk is om goed te kunnen functioneren". In april 2011 stapte de VC van FC Den Bosch onvrijwillig op.
- 4.3 In het verleden (in de jaren na de millenniumwisseling) was er eens per maand of eens in de twee maanden vierhoeksoverleg, al naar gelang de gang van zaken. Namens de club was de VC de belangrijkste vertegenwoordiger. De overlegfrequentie nam af toen de veiligheidssituatie (inclusief de infrastructuur) verbeterde. Het toont wel aan dat er destijds nauw overleg was tussen de vier partijen, dat de VC in positie was en dat ook het Openbaar Ministerie betrokkenheid had bij het veiligheidsbeleid bij FC Den Bosch. Het OM staat nu op afstand van het voetbalveiligheidsbeleid (zie 4.14).
- 4.4 Goede contacten en informatie-uitwisseling in vierhoeksverband zijn bij FC Den Bosch belangrijk. Het geweldspotentieel blijft fors, de situatie kan verslechteren en er kunnen zich gebeurtenissen voordoen die aanleiding zijn voor (vertrouwelijk) overleg in vierhoeksverband. Een voorbeeld van zo'n gebeurtenis is de dubbele brand op 25 november 2010. Op die dag ging een café van een speler van FC Den Bosch in vlammen op en woedde er brand in de sportschool van de manager algemene zaken van FC Den Bosch. Er is destijds geen overleg met het stadsbestuur geweest over deze gebeurtenissen. Meteen na de twee branden liet de politie weten dat ze niet dacht dat er een verband is tussen de twee branden.³ Dit suggereert dat er geen relatie is met voetbal. We kunnen of willen hierover geen uitsluitsel geven. Het is wel belangrijk dat hierover vierhoeksoverleg wordt gevoerd.

---

³ *Branden rond FC Den Bosch lijken toeval*, 26 november 2010 (www.omroepbrabant.nl).

- 4.5 Tijdens ons veldwerk is er een aantal belangrijke en actuele agenda- en bespreekpunten. In de eerste plaats is het de vraag hoe met name politie en FC Den Bosch optreden tegen hooligans. De politie richt zich (waar nodig met bestuur of justitie) - naast de voorbereiding en organisatie van wedstrijdregelingen - met prioriteit op tien kopstukken uit de harde kern. Die aanpak is gebaseerd op voetbalgeweld, maar blijft niet beperkt tot het voetbaldomein, maar strekt zich dus uit tot het alledaagse doen en laten. Er bestaat kritiek van de partners op de aanpak van hooligans door FC Den Bosch. Er bestaat twijfel of de club niet goed op de hoogte is wie de raddraaiers zijn of dat de club dit in feite liever niet wil weten, omdat ze vreest toch geen grip op deze supporters te kunnen krijgen. In het strategische winterstopoverleg wordt door bestuur en politie aangedrongen op versterking van het supportersbeleid van de club. In een burgemeestersbrief d.d. 4 februari 2011 wordt dit als volgt bevestigd: "FC Den Bosch stelt een preventief supportersbeleidsplan op dat tijdig genoeg gereed is om in het zomerstopoverleg inhoudelijk besproken te kunnen worden. Het plan is met name gericht op het tot stand brengen van (ver)binding met probleemsupporters en het afremmen van de nieuwe lichterprobleemsupporters van 12 à 13 jaar". De persoonsgerichte aanpak en het veiligheidsbeleid zijn bepaald geen prioriteit voor de club. Sterker, het veiligheidsbeleid lijkt een sluitstuk te zijn. Veiligheidsbeleid krijgt van FC Den Bosch niet de aandacht die past bij de aard en aantallen van de probleemsupporters (zie ook 4.3).
- In de tweede plaats staat 'bier' op de agenda van het vierhoeksoverleg. Jarenlang constateerde de politie buitenproportioneel alcoholgebruik door supporters van FC Den Bosch. Alcoholgebruik en de negatieve rol daarvan bij geweldgebruik worden veelvuldig vastgelegd in het zogenoemde Voetbal Volg Systeem. Er is besloten dat louter evenementenbier wordt geschonken in het stadion, met uitzondering van het uitvak (ook geen evenementenbier) en de businessruimte (wel alcohol, maar alleen in de ruimte zelf, dus niet op de tribune). Ook dit is bevestigd in de burgemeestersbrief d.d. 4 februari 2011. Die brief benadrukt dat veiligheid vóór commercie (in het bijzonder bierverkoop) behoort te gaan.
- In de derde plaats bestaat een belangrijk dossier uit de voorgenomen nieuwbouw van de Oost-tribune in het komende jaar. Daarmee kunnen belangrijke bestaande infrastructurele problemen worden opgelost. Aan dit infrastructurele vraagstuk kan wel meteen de vraag worden gekoppeld met welke fysieke maatregelen en afspraken de grip op de probleemsupporters op de Oost-tribune kan worden verbeterd.
- In de vierde plaats wordt bezien in welke opzichten gebruikt gemaakt zou kunnen worden van de 'voetbalwet'.
- 4.6 Er gaat een strategische vraag schuil achter de hierboven geschetste agenda-punten. Op een dieper niveau is het namelijk de vraag wat de invloed is van de sfeer en veiligheid op het economische (daarmee sportieve) presteren van FC Den Bosch. De huidige agressieve en rauwe sfeer op de goedkope lange zijde (de Oosttribune) heeft een negatief effect op het aantrekken van 'middenklasse' publiek en op de acquisitie van respectabele sponsors van bedrijven uit 's-Hertogenbosch en omgeving. Zo bezien zal het Ionen als FC Den Bosch een groter aandeel leveren in het verbeteren van de sfeer en veiligheid in het stadion.

Bij het verbeteren van het veiligheidsbeleid omwille van het imago van de club dient zich ook een intern vraagstuk aan. Het komt namelijk voor dat spelers of personen met zogenoemde spelerskaarten (kaarten die door spelers worden uitgedeeld aan vrienden en bekenden) zich misdragen, inclusief verdenking van strafbare feiten. Illustratief is het geweld door een speler van FC Den Bosch bij een uitwedstrijd tegen FC Volendam op 7 augustus 2009. Bij onze observaties zien we personen uit de entourage van spelers die zich luidruchtig gedragen. Dit soort gedragingen is bepaald geen visitekaartje voor potentiële sponsors. Zo beschouwd is gedragsverbetering – ook in de zogenoemde businessruimte - bijna een bestaansvoorwaarde geworden voor FC Den Bosch.

- 4.7 Elke maandag van een week met een wedstrijd is er zogenoemd veiligheids-overleg tussen de voetbalcoördinator van de politie en vertegenwoordigers van FC Den Bosch. De veiligheidsorganisatie van de wedstrijd wordt besproken, inclusief het risiconiveau. Zo nodig wordt het aantal beveiligers dat FC Den Bosch inzet opgeschaald.
- 4.8 FC Den Bosch kent een zogenoemde commissie stadionverboden. Die commissie bestaat uit de voetbalcoördinator van de politie, twee managers van FC Den Bosch, de veiligheidscoördinator van FC Den Bosch en de supporterscoördinator. Na incidenten kunnen supporters worden uitgenodigd door deze commissie. Indien ze een stadionverbod krijgen opgelegd, dan wordt dat in een brief uitgelegd. Er bestaat de mogelijkheid om door middel van een alternatieve straf de duur van een stadionverbod te verkorten. Daartoe wordt in dat geval een contract opgesteld en ondertekend.
- 4.9 Er is een basistaakverdeling gemaakt. Die is in feite standaard. FC Den Bosch is primair verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde in het stadion. En de politie voor ordehandhaving buiten het stadion.
- 4.10 Er zijn echter kaders opgesteld voor het operationele optreden bij ordeverstoringen die de basisafpraak aanvullen. Dit is nodig omdat de stewards zich richten op service. Ze zijn gastheer en gewoonweg niet in staat om op te treden tegen de robuuste en soms agressieve of gewelddadige probleem supporters. De stewards geven hooguit aanwijzingen bij kleine onregelmatigheden, zoals jongeren die plaatsnemen op de verkeerde stoelen. Bij ordeproblemen in het stadion treden volgens de kaders de particuliere beveiligers op die door FC Den Bosch worden ingehuurd. Er is een soort stappenplan opgesteld voor het geval de particuliere beveiligers niet in staat zijn om in het stadion de orde te herstellen. De politie treedt dan toch op in het stadion: op verzoek van de commandant stadion of van FC Den Bosch. Zo mogelijk wordt opgetreden door de reguliere politie, met daarbij mensen uit de zogenoemde voetbalunit, omdat ze de omstandigheden (en vaak ook de betrokkenen) goed kennen.

Als de Mobiele Eenheden worden ingezet in het stadion, dan zijn de volgende kaders afgesproken voor de commandovoering en tactiek:

- “Het commando berust bij de sectiecommandant dan wel bij de pelotonscommandant van de mobiele eenheid in samenspraak met de algemeen commandant. De commandant stadion bevindt zich in de commandoruimte van het stadion”.
- “De tactiek van het ME-optreden wordt geheel bepaald door de commandant mobiele eenheid in samenspraak met de algemeen commandant”. Indien de reguliere politie optreedt tijdens de wedstrijd, verzoekt de stadionomroeper om de orde te herstellen en wijst daarbij op de mogelijkheid dat de wedstrijd wordt gestaakt. Als de Mobiele Eenheden ingrijpen, beslist de lokale driehoek over het al dan niet staken of (weer) hervatten van de wedstrijd.
Bij zware ongeregeldheden wordt opgetreden volgens de regeling Groot-schalig en Bijzonder Optreden. De algehele leiding over het politieoptreden ligt dan in handen van de Algemeen Commandant

- 4.11 Er zijn grootschalige oefeningen gehouden in oktober 2004, oktober 2006 en mei 2010. Hieraan namen deel: brandweer, politie (inclusief Mobiele Eenheden), GHOR, FC Den Bosch (inclusief stewards) en figuranten. Er is geoefend op rellen met ontruiming, alsook op een explosie met aansluitend een ontruiming.

Personele inzet

- 4.12 Bij de politie speelt de zogenoemde voetbalcoördinator een sleutelrol. Dit is een voltijdsfunctie van 36 uur per week. Vanwege de incidenten, risico's en vraagstukken is dit noodzakelijk. De huidige VC zal binnenkort met pensioen gaan en werkt zijn opvolger in. De VC wordt ondersteund door de zogenoemde voetbalunit. Die bestaat uit 12 politiemensen die veel ervaring hebben met ordehandhaving bij voetbalwedstrijden. Ze zijn bekend met de club, de infrastructuur, de (probleem)supporters en de werkwijze bij incidenten of ongeregeldheden. Het personeel voor deze unit wordt geleverd door de vier teams van het politiedistrict: twee teams leveren twee personen en twee teams leveren vier personen.
- 4.13 In het bestuur van FC Den Bosch maakt veiligheid deel uit van de portefeuille van het bestuurslid Publiekszaken. Op managementniveau ligt veiligheid in handen van de manager Algemene Zaken, die 24 uur per week in dienst is bij de club en in het verleden onder meer teammanager was. De veiligheidscoördinator is voor 12 uur per week in dienst bij de club en de stewardcoördinator is een vrijwilliger. In april 2011 stapt de ervaren veiligheidscoördinator onvrijwillig op. Zijn functie wordt waargenomen door de stewardcoördinator.
- 4.14 Bij de gemeente ligt het voetbaldossier in handen van een topambtenaar en de burgemeester. Vanwege de betrekkelijk gunstige trend wat ongeregeldheden betreft, richten ze zich op de strategie en op knelpunten die zich aandienen, zoals het camerasysteem.

Bij het Openbaar Ministerie is er op dit moment geen officier van justitie die goed op de hoogte is van de gang van zaken bij FC Den Bosch. Dit blijkt onder meer uit het feit dat er geen officier van justitie was die vond dat hij of zij een betekenisvol interview af kon staan voor deze audit. De huidige 'voetbalofficier' heeft het voetbaldossier nog maar net in portefeuille en de voorganger heeft dit ook maar ongeveer zes maanden gedaan. De officier die daarvoor was belast met FC Den Bosch werkt niet meer bij het arrondissement.

- 4.15 FC Den Bosch telt 65 stewards. Dit zijn vrijwilligers. Daarnaast zet de club elke wedstrijd tenminste tien particuliere beveiligers in van het bedrijf Provi Sec. Drie particuliere beveiligers werken in het hoofdgebouw en de rest op de Oosttribune. Bij risicowedstrijden worden extra beveiligers ingezet. In het seizoen 2010-2011 zijn maximaal 14 beveiligers actief geweest.

FC Den Bosch telt drie zogenoemde supportersbegeleiders. Deze personen hebben een stewardopleiding afgerond en functioneren onder de (probleem)supporters. Ze zijn vooral gericht preventief, in die zin dat ze proberen te bereiken dat supporters de belangen van FC den Bosch niet schaden vanwege geweld of spreekkoren. In een functieprofiel is onder meer vastgelegd dat ze altijd afstand behoren te bewaren tot emoties onder de supporters en dat ze opdrachten van de politie altijd uit dienen te voeren. Supportersbegeleiders verrichten nuttige werkzaamheden, maar kunnen ook in de knel komen tussen aan de ene kant clubbelangen en politiewensen en aan de andere kant emoties onder de fanatieke aanhang.

- 4.16 De politie-inzet kent enkele standaardopties. Bij een risicoarme A-wedstrijd zet de politie vijf agenten van de voetbalunit in. Bij een A-pluswedstrijd wordt dit opgehoogd naar tien politiemensen. De politie-inzet ligt bij een B-wedstrijd tussen de 14 en 16 politiefunctionarissen. Bij de C-wedstrijd loopt de inzet fors op. Die ligt dan tussen de 100 en 120 politiemensen, inclusief Mobiele Eenheden, beredenen en hondengeleiders.
- 4.17 de onderstaande tabellen geven een overzicht van de politie-inzet in afgelopen twee seizoenen.

Tabel 4.1: Politie-inzet in aantal politieambtenaren bij thuis- en uitwedstrijden van FC Den Bosch in seizoen 2009-2010⁴

Soort wedstrijd	Aantal wedstrijden	Politieambtenaren
Thuiswedstrijd A	14	5
Thuiswedstrijd A-plus	2	10
Thuiswedstrijd B	2	14
Thuiswedstrijd B	1	16
Thuiswedstrijd C	1	100
Uitwedstrijd	19	2
Uitwedstrijd	1	3
Uitwedstrijd	1	4
Uitwedstrijd	1	6

Tabel 4.2: Politie-inzet in aantal politieambtenaren bij thuis- en uitwedstrijden van FC Den Bosch in seizoen 2010-2011⁵

Soort wedstrijd	Aantal wedstrijden	Politieambtenaren
Thuiswedstrijd A	17	5
Thuiswedstrijd A-plus	1	10
Uitwedstrijd	17	2

⁴ Inclusief bekerwedstrijd en play-offs

⁵ Inclusief bekerwedstrijd, maar exclusief eventuele play-offs

5. Hoofdconclusies en aanbevelingen

- 5.1 De hooligans en fanatieke aanhang van FC Den Bosch zorgen voor spanningen, risico's en incidenten. Dit is weliswaar in het afgelopen seizoen minder dan in het recente verleden, maar toch stelt dit aanzienlijk hoge eisen aan de infrastructuur en aan de veiligheidsorganisatie.
- 5.2 De infrastructuur van de Oost-tribune - de lange zijde die het 'thuis' is van de fanatieke supporters en hooligans - schiet tekort. De tribune is verouderd, de tourniquets weigeren regelmatig en het camerasysteem is niet betrouwbaar (maar onder bestuurlijke druk wel weer opgeknapt).
- 5.3 De veiligheidsorganisatie van FC Den Bosch is te kwetsbaar en dat is zorgelijk. Veiligheid ligt niet in handen van de bestuursvoorzitter, maar maakt deel uit van de portefeuille van een bestuurslid zonder veel ervaring met veiligheidsbeleid. Dit laatste geldt ook voor de manager Algemene Zaken. De ervaren veiligheidscoördinator was slechts 12 uur per week in dienst en is inmiddels onvrijwillig opgestapt.
- 5.4 De onveiligheid, de vaak agressieve sfeer en in het verlengde daarvan de rauwe entourage op de tribunes worden onvoldoende aangepakt door de veiligheidsorganisatie van FC Den Bosch. Dat tast niet alleen de veiligheid aan, maar ook het economisch functioneren van de club, omdat de sfeer en onveiligheid (middenklasse)supporters en bedrijven bepaald niet aantrekt of zelfs afschrikt. Meer veiligheid en beter veiligheidsbeleid zouden dus een gunstig effect hebben op de clubconomie.
- 5.5 De ervaringskennis bij de politie is (te) belangrijk voor het veiligheidsbeleid bij FC Den Bosch. De betrokkenheid van het OM bij de overlast en criminaliteit onder de aanhang van FC Den Bosch schiet tekort.

Aanbevelingen

- 5.6 Het veiligheidsbeleid, veiligheid en sfeer zijn van strategisch belang voor FC Den Bosch. Het dient daarom een stevige portefeuille te zijn op het bestuurlijk niveau van de club. De aanstelling van de veiligheidscoördinator dient te worden uitgebreid naar tenminste 24 uur per week. De veiligheidscoördinator dient te beschikken over veel relevante ervaring, omdat hij een lastige taak krijgt.
- 5.7 Het Openbaar Ministerie dient meer betrokken te raken bij FC Den Bosch. Er moet een gesprekspartner zijn met ervaringskennis. Het is ook belangrijk dat het Openbaar Ministerie, in samenspraak met de politie, alert wordt en blijft op criminele patronen in alle soorten en maten onder de aanhang van FC Den Bosch: op wedstrijddagen en daarbuiten. Opmerkelijke gebeurtenissen dienen in vierhoeksverband te worden besproken, zeker als die zouden kunnen duiden op zware criminaliteit.

- 5.8 De ervaringskennis bij de politie is momenteel belangrijk vanwege kwetsbaarheden in de veiligheidsorganisatie (bij FC Den Bosch en bij het OM) en in de infrastructuur. De nieuwe voetbalcoördinator dient daarom een voltijds functie te zijn.
- 5.9 De voorgenomen renovatie (Oost-tribune en mogelijk ook businessruimte) is belangrijk. Daarbij moet rekening gehouden worden met veiligheidsaspecten, maar ook met mogelijkheden om de club beter te presenteren bij potentiële toeschouwers of sponsors dan vandaag de dag het geval is.

Bijlage - verantwoording Audit

Geïnterviewde personen

mr. dr. A.G.J.M. (Ton) Rombouts	Burgemeester 's-Hertogenbosch
F. (Frans) van Oijen	Veiligheidscoördinator FC Den Bosch (functie neergelegd in april 2011)
J. (Jan) Samuels	Voetbalcoördinator Politie Brabant-Noord
G.M.C. (Bart) Schoenmakers	Gemeenteambtenaar
T.(Theo) Teelen	Algemeen Manager FC Den Bosch

Geraadpleegde documenten

- Beleidsregels bestrijding voetbalvandalisme en ernstige overlast 's-Hertogenbosch 2010.
- Brief van burgemeester Rombouts aan de directie en het bestuur van FC Den Bosch d.d. 4 februari 2011.
- Draaiboek FC Den Bosch – FC Emmen, 2 oktober 2010
- Draaiboek FC Den Bosch – Sparta, 29 oktober 2010
- Functieprofiel supportersbegeleiders FC Den Bosch (versie 1.0)
- Kaders operationele aanpak ordeverstoringen: verkorte versie bestemd voor de oefening op 26 mei 2010
- Voetbalconvenant 's-Hertogenbosch 2010-2011.
- VVS overzicht vanaf seizoen 2008-2009.
- M. Otten e.a. (COT), *Bossche Avonden: Onderzoek naar de ongeregelde heden in 's-Hertogenbosch (16-18 december 2000)*, Samsom, Alphen aan den Rijn, 2001.
- www.omroepbrabant.nl

Observaties en activiteiten

Wedstrijdbezoek FC Den Bosch – Sparta Rotterdam op 29 oktober 2010 met als aandachtspunten:

- Briefing stewards
- Commandoruimte
- Parkeerplaatsen
- Aankomst en vertrek (uit)supporters
- Controle supporters en optreden stewards
- Politie-inzet
- Bezoekersvak

Wedstrijdbezoek FC Den Bosch – FC Emmen op 2 oktober 2010 met als aandachtspunten

- Briefing Politie
- Commandoruimte
- Parkeerplaatsen
- Aankomst en vertrek (uit)supporters
- Controle supporters
- Politie-inzet
- Bezoekersvak

